

מחאה ורודה: דיון ביצירותיה של אילנה זפרן

שי רודין¹

תקציר

אילנה זפרן (ילידת 1972) היא קומיקסאית, קריקטוריסטית וסופרת, מן הבולטות בישראל. זפרן גיבשה שפת הבעה ייחודית, השוזרת בין אמירות אישיות וביוגרפיות ובין מחאה חברתית, קווירית ופוליטית. קורפוס יצירתה זכה לבחינה מחקרית מועטה. המאמר יתחקה אחר שלושה מופעים יצירתיים שלה, שמשלבים בין קריקטורה, קומיקס, סיפור ילדים ורומן גרפי ולמעשה יוצרים שעטנז ז'אנרי, שהניב שפת מחאה אמנותית חלוצית: פינת הקריקטורה שלה בעיתון הארץ, "פינת ליטוף", השוזרת בין מחאה להט"בית ובין ביקורת חברתית ופוליטית כלפי מוקדים מגוונים (בדגש על פגיעה בדמוקרטיה וגזענות) ומשנה חלק ממוסכמות היסוד של ז'אנר הקריקטורה; הרומן הגרפי *סיפור ורוד* (2005), השוזר בין סיפורה של הקהילה הגאה בישראל, ובין סיפור עיצוב הזהות הקווירית של המחברת; וספר הילדים הגרפי *נמוכנות* (2022), שמאמץ באופן חיצוני תבנית של סיפור בעיה "תמים" של ילדה נמוכה, אולם בפועל, מְחַבֵּר ילדים למחות כנגד דיכוי והסתרה, וכן מכניס לספרות הילדים הישראלית, הלוקה בשמרנות, דגם של משפחה שבה יש שתי אימהות. בשלושת המופעים היצירתיים שלעיל, השוזרים בין קומיקס, קריקטורה ורומן גרפי, זפרן משתמשת בפונקציות הומוריסטיות ואלגוריות. מטרתן כפולה: ראשית, להראות כי הומופוביה עושה שימוש בפרקטיקות הומוריסטיות שמייצרות מסגור של הקהילה סביב סטריאוטיפים. אלו יוצרות דה-לגיטימציה של להט"בים והופכות למציאות חייהם של להט"בים בישראל. שנית, מטרת ההומור והאלגוריה לעמעם את מסריה הנוקבים ולהצטייר כ"קומיקסאית של חתולים", כשבפועל, מדובר בקומיקסאית ובקריקטוריסטית חתרנית, הרואה את הז'אנרים בהם היא יוצרת ככלי אנטי-הגמוני להנכחתו ולתיווכו של שיח מיעוטים ביקורתי.

מילות מפתח: קריקטורה, קומיקס, רומן גרפי, מחאה פוליטית, קוויר, מגדר, ביוגרפיה, ספרות ילדים

¹ פרופ' שי רודין, החוג לספרות, האקדמית גורדון לחינוך, חיפה shair@gordon.ac.il